

**TRADHISI MANGANAN ING PETILASAN RANGGALAWA DESA TALUN KECAMATAN PLUMPANG
KABUPATEN TUBAN (TINTINGAN FOLKLOR)**

Tiya Puspita Srirahayu
Pembimbing: Dra. Suwarni, M.Pd
S-1 Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa)
Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Surabaya
tiyasrirahayu@mhs.unesa.ac.id

ABSTRAK

TMIPR yaiku salah sawijining tradhisi kang ana ing petilasan Ranggalawe. Tradhisi ditindakake saben taun ing dina Setu Pon, sasi Jumadil Awal, minangka wujud pakurmatan, rasa syukur dhumateng Gusti lan pangajab supaya adoh saka bebaya. Tradhisi kasebut wujud folklor setengah lisan. Underane panliten yaiku: 1) Kepriye mula bukane petilasan Ranggalawe lan TMIPR, 2) Tradhisi apa wae ing petilasan, 3) Kepriye simbol, makna lan nilai kang kinandhut, 4) Kepriye piguna sajrone tradhisi, 5) Kepriye owah-owahan sajrone TMIPR. Ancas panliten yaiku 1) Ngandharake mula bukane petilasan lan tradhisi, 2) Wujud tradhisi kang ana ing Petilasan, 3) Ngandharake simbol, makna lan nilai, 4) Ngandharake piguna sajrone tradhisi, lan 5) Ngandharake owah-owahan sajrone tradhisi. Paedah penelitian, yaiku: 1) Bisa nambah kawruh ngenani folklor setengah lisan, 2) Menehi informasi ngenani sejarah, Fungsi, simbol lan makna, 3) Bisa dadi referensi kanggo panliten bacute.

Kanggo ngonceli masalah, panliten nggunakake teori lan konsep. Konsep folklor nggunakake panemu Bruvand, legendha panemu Danandjaja kanggo njlentrehake simbol nggunakake panemu Sudikan. Babagan fungsi ditindingi nganggo Bascom sajrone Danandjaja. Nilai budaya nggunakake panemu Djamaris, lan owah-owahan nggunakake konsep Koentjaraningrat. TMIPR ditindingi kanthi metodhe dheskriptif kualitatif kanthi pendhekatan folklor. Instrumen panliten yaiku panliti, dhaptar pitakonan, lan alat bantu digunakake kanggo ngumpulake dhata. Teknik ngumpulake dhata yaiku kanthi cara observasi, wawancara lan dhokumentasi. kanggo nganalisis dhata nggunakake *open coding*, *acial coding*, lan *selective coding*.

Saliyane TMIPR uga ana tradhisi liyane yaiku: 1) Slametan, 2) Tahlilan, 3) Pleretan, lan 4) Wiwitan. TMIPR nduweni tata laku yaiku: 1) Nyusun panitia, 2) Nyiapake panggonan, 3) Kerja bakti, 4) Nyiapake piranti lan ubarampe, 5) Hiburan, lan 6) Dhahar bareng. TMIPR uga nduweni Ubarampe, yaiku 1) Tumpeng, 2) Panggang pitik, 3) Urap-urapan, 4) Jajan pasar, 5) Gedhang raja, 6) Rengginang, 7) Pala pendhem, 8) Kembang setaman lan 9) Dupa. Wujud Nilai budaya sajrone TMIPR yaiku: 1) Nilai Budaya Nggayutake Manungsa marang Gustine, 2) Alam, 3) Manungsa liyane, 4) Bebrayan, lan 5) Awake Dhewe. Panliten iki nduweni piguna yaiku 1) Minangka Sistem Proyeksi, 2) Pengesahan Pranata lan lembaga Kabudayan, 3) Pendhidhikan, lan 4) Kendhali Sosial. Piguna liyane yaiku kanggo Nentremake ati, Hiburan, Ningkatake rasa solidharitas, lan Nglestarike budaya. TMIPR nduweni Owah-owahan yaiku saka faktor njero yaiku *discovery* lan *invention*, dene faktor njaba yaiku *difusi* lan *akulturasi*.

Tembung kunci: Tradhisi Manganan, Petilasan, Ranggalawe, Folklor

PURWAKA

1.1 Landhesan Panliten

Indonesia minangka negara kang sugih kabudayan, nduweni maneka warna kabudayan kang sumebar ing nuswantara. Saka maneka wernane kabudayan kasebut nduweni ciri khas kang beda-beda antarane kabudayan siji lan sijine. Ciri khas kasebut kang ndadekake kabudayan nduweni *karakteristik*. Kabudayan uga nduweni sipat *heterogen*, nduweni corak, ragam lan nilai. uga minangka sakabehe kawruh manungsa digunakake kanggo ngerteni lingkungan sarta pengalaman lan dadi paugeran tumindake manungsa.

Kabudayan asale saka tembung Sanskerta yaiku *buddhayah* yaiku wujud jamak saka tembung buddhi kang tegese budi utawa akal. Koentjaraningrat (1984:15) ngandharake kabudayan sakabeheing angen-angen lan olah ciptane manungsa, sarta sakabehe asil budi lan

dayane kang kudu dikulinake kanthi sinau. (Koentjaraningrat 1987:1) ngandharake kabudayan yaiku sakabehe gagasan, sarta olah ciptane manungsa ing bebrayan kang kudu dikulinakake, dilakoni kanthi cara disinaoni nggunakake simbol-simbol arupa ukara lan sistem pirantine. Kabudayan uga kasebut peradhaban, ngandhut pangerten kang amba, ngenani pamahaman rasa salah sawijine bansa kang kompleks, pamawas, kapitayan, seni, moral, hukum, adat istiadat, lan liyane kang diolehi saka masyarakat sakupenge (Taylor, 1897:19).

Miturut Sudikan, (2005:11) kabudayan nuswantara bisa diperang dadi telu, yaiku (1) kabudayan lokal, (2) kabudayan dhaerah, lan (3) kabudayan nasional. Kabudayan lokal yaiku kabudayan kang mujudake kagiyatan-kagiyatan panguripan saka warga kang wis dadi bagiyane masyarakat kang kasusun saka

bangsa-bangsa, kagiyatan kasebut nduweni saperangan pranata-pranata sosial kang sumbere saka kabeh kabudayan masyarakat suku bangsa asline sarta bisa mangaribawani tumrap kabudayan nasional. katelu kabudayan kasebut ora bisa dipisahake antarane siji lan sijine, amarga katelu kabudayan kasebut uga nduweni gegayutan kang raket.

Tradhisi manganan dilaksanakake amarga nduweni tujuwan kanggo ngormati sesepuh ing Desa Talun, wujud rasa syukur dhumateng Gusti Kang Maha Kuwasa lan supaya adoh saka bebaya. Mula nganti saiki tradhisi kasebut isih diugemi dening masyarakat. Tradhisi-tradhisi kang ana ing Petilasan Ranggalawe antarane tradhisi Tahlilan, slametan, pleretan lan tradhisi wiwitan. Tradhisi-tradhisi kasebut isih dilaksanakake saben taun. Jinis-jinise tradhisi kasebut turun temurun nganti saiki.

Salah sawijine kabudayan lokal kang isih diugemi yaiku Tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe Desa Talun Kecamatan banjur dicekak TMIPR. Tradhisi kasebut ditindakake saben taun ing wulan Jumadil Awal dina Setu Pon. Tradhisi kasebut nduweni daya tarik kang mligi tumrap masyarakat, kayata (1) ditindakake setaun pisan ing dina Setu Pon wulan Jumadil awal (2) papan panggonan ana ing petilasan Ranggalawe, (3) nduweni tata rakit kang beda karo desa liyane, (4) sajrone tradhisi ngandhut makna kang wigati tumrap panguripan masyarakat, uga (5) ana saperangan kang ngalami owah-owahan saka taun sadurunge.

TMIPR kalebu folklor setengah lisan amarga ngandhut kapitayan masyarakat, adat istiadat, nilai budaya lan sapiturute kang perlu dijaga lan dilestarikake. Tradhisi kasebut nduweni pangaribawa kang gedhe tumrap panguripane masyarakat. Panliten ngenani Tradhisi Manganan iki narik kawigaten banget tumrap masyarakat ing bebrayan, mligine masyarakat Kabupaten Tuban amarga akeh para generasi mudha kang ora meruhi ngenani Petilasan Ranggalawe kang ana sesambungan karo Tradhisi Manganan kang ditindakake saben taun, petilasan lan pundhen desa.

Petilasan Ranggalawe ana sesambungane karo Tradhisi Manganan kang nganti saiki. Saliyane iku nduweni daya pangaribawa kang gedhe banget tumrap bebrayan. Ana faktor-faktor tartamtu sajrone tradhisi kasebut. Tradhisi Manganan uga nduweni piguna tumrap masyarakat sakupenge. TMIPR uga nduweni owah-owahan kang akeh, salah sawijine owah-owahan kang ana ing tradhisi iki yaiku ubarampe, salah sawijine ubarampe kang dadi owah-owahan yaiku iwak ingkung, jajanan pasar lan sapiturute ubarampe kasebut bisa ana lan ora ana, gumantung pawongan dhewe-dhewe.

Adhedhasar ing ndhuwur nuduhake yen panliti kepengin neliti amarga durung tau ana kang neliti objek iki sarta TMIPR supaya disengkuyung dening masyarakat lan dimangerteni. Panliti uga kepengin ndhudah ngenani tradhisi luwih cetha lan jangkep supaya babagan kang wigati ing bebrayan mligine ing desa Talun iki ora mungkret lan ilang sarta bisa kanggo sarana pasinaon bocah cilik. Saliyane iku tradhisi-tradhisi kasebut narik kawigaten kanggo didadekake objek panliten. Saben kapitayan utawa tradhisi mesthi bakal owah slaras karo pangrembakane jaman senadyan ora kena pangaribawane budaya liya

Panliten ngenani TMIPR minangka salah sawijine wujud patuladhan kabudayan kang trep kanggo ngleleuri budaya Jawa, panliten iki bisa kanggo sarana pasinaon mligine ngenani kabudayan supaya ora mungkret lan muspra, sarta ora gampang disimakake dening kabudayan manca kang saya suwe saya disenengi dening masyarakat. Saka pamawas ing ndhuwur nuwuhake rasa pepenginan panliti kanggo ngudal lan mbabar babagan Tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe amrih ora cures lan tansaya ngrembaka. mligine masyarakat sakupenge Petilasan Ranggalawe. Panliten kaya mangkene supaya ndudhah semangate para pemudha supaya nduweni rasa njaga lan nyengkuyung kabudayan Jawa supaya isih ana lan lestari.

1.2 Underane Panliten

Adhedhasar landhesane panliten ing ndhuwur, mula punjering panliten kang nduweni sesambungan karo TMIPR ing tlatah Tuban sajrone panliten iki bisa kaperang kaya ing ngisor iki.

- (1) Kepriye mula bukane Petilasan Ranggalawe lan TMIPR ing Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban?
- (2) Tradhisi apa wae kang ana ing Petilasan Ranggalawe?
- (3) Makna, simbol lan nilai-nilai apa wae kang kinandhut sajrone TMIPR?
- (4) Kepriye fungsi tradhisi manganan tumrap bebrayan ing Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban?
- (5) Kepriye owah-owahan sajrone TMIPR tumrap bebrayan masyarakat Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban?

1.3 Ancase Panliten

Panliten TMIPR ing Desa Talun, Kecamatan Plumpang, Kabupaten Tuban iki nduweni ancas. Ancas kasebut ana sesambungane karo isine panliten TMIPR iki. Ancas sajrone panliten iki, antarane:

- (1) Ngandharake Kepriye mula bukane Petilasan Ranggalawe lan TMIPR ing Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban.

- (2) Ngandharake wujud-wujude tradhisi kang ana ing Petilasan Ranggalawe kang ana gegayutan karo Petilasan Ranggalawe.
- (3) Ngandharake makna, simbol lan nilai-nilai kang kinandhut ing TMIPR kang gegayutan karo Petilasan Ranggalawe.
- (4) Ngandharake fungsi kang ana sajrone tradhisi Manganan ing Desa Talun Kabupaten Tuban.
- (5) Ngandharake owah-owahan sajrone TMIPR tumrap bebrayan masyarakat Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban.

1.4 Paedahe Panliten

Paedahe panliten diperang dadi loro yaiku kanthi cara teoritis lan praktis. Paedah kanthi cara teoritis yaiku panliten iki bisa migunani kanggo nyumbang kawruh ing saendhenging folklor setengah lisa, kayata tradhisi lan kapitayan. Dene kanthi cara praktis panliten iki bisa migunani tumrap:

- (1) Panulis, supaya bisa nambah kawruh ngenani folklor setengah lisan kang ana ing dhaerahe dhewe-dhewe, uga bisa ningkatake kemampuan mligine apresiasi crita rakyat kang awujud legendha lan tradhisi.
- (2) Pamaca, supaya asil panliten iki bisa menehi informasi ngenani sejarah, fungsi, makna lan simbol sajrone tradhisi, sarta owah-owahan sajrone tradhisi Manganan tumrap bebrayan masyarakat Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban.
- (3) Panliti liyane, supaya bisa dadi referensi sajrone panliten kang bacute sarta bisa dadi semangat lan paring motivasi sajrone nglakoni panliten folklor setengah lisan mligine legendha lan tradhisi ing dhaerah-dhaerah tertamtu.
- (4) Masyarakat Desa Talun, supaya bisa dadi sumber informasi ngenani TMIPR ing Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban sarta minangka dhokumentasi piwulang tumrap bocah-bocah.

1.5 Wewatesane Panliten

Panliten iki diwatesi supaya ora uwal saka punjering panliten lan tetep nggatekake irah-irahan panliten. Wewatesan panliten iki mligine ngenani mula bukane TMIPR, tata rakite, ubarampe, makna tradhisi, piguna, Nilai-nilai lan owah gingsir tradhisi sajrone tradhisi.

1.6 Wewatesan Tembung

- (1) Tradhisi, yaiku adat pakulinan, kapitayan lan sapanunggalane kang diwarisake kanthi cara turun-temurun (Poerwadarminta, 1976:1088).

- (2) Manganan yaiku pakulinan kang dilakoni dening masyarakat setaun pisan ing dina Setu Pon wulan Jumadil Awal.
- (3) Petilasan yaiku salah sawijine panggonan kang aran kuburan.

TINTINGAN KAPUSTAKAN

2.1 Panliten kang Saemper

- 1) Rama Ditya Pranandha Yudha (2011) *Tradhisi Sinongkelan ing Desa Prambon Kecamatan Tugu Kabupaten trenggalek (Tintingan Budaya)*. Tradhisi kasebut salah sawijine wujud adicara kang ditindakake setaun pisan ing sasi sela dina Jemuwah Legi. Tradhisi sinongkelan arupa slametan kang ditindakake ing petilasan Kanjeng Sinongkel yaiku sesepuh kang babat alas desa Prambon.
- 2) Intan Widha Fahrodiana (2007) *Tradhisi Larung Sesaji ing Telaga Ngebel Kabupaten Ponorogo (Tintingan Folklor)*. Panliten iki ngrembag babagan rantaman prosesi upacara Larung Sesaji ing Telaga Ngebel Kabupaten Ponorogo kayata adicara mbuwang siyal, wilujengan utawa slametan, pengajian, larungan bengi, kirab buceng, tari-tarian, larung, buceng agung, lan kroyokan buceng.
- 3) Yuliana Sri Atutui (2017) *Tradhisi Suran Agung sajrone Petilasan Nyai Lambang Kuning ing Kabupaten Madiun (Tintingan Folklor Setengah Lisan)*. Tradhisi iki dianakake setaun pisan ing dina Jemuwah Legi. Saliyane kuwi panliten iki ngandharake ngenani tatarakit kang baku lan beda karo desa liyane, papan panggonan ana ing petilasan Nyai Lambang Kuning minangka leluhure Desa Nglambangan.

Panlite-panliten kasebut ngrembug ngenani kabudayan Jawa mligine ngenani tradhisi. Kang padha ing panliten iki lan panliten sadurunge yaiku ngléluri kahanan folklor mligine legendha ing saben dhaerah kang dadi objek panliten minangka sarana kanggo panggulawenthah sajrone urip bebrayan. Dene kang mbedakake panliten iki karo panliten sadurunge yaiku objek kang ditintingi beda sarta kajian nggunakake teori kang beda, saengga bakal ngasilake panliten kang uga beda. Panliten iki ngrembug ngenani Tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe ing Desa Talun Kecamatan Rengel Kabupaten Tuban.

2.2 Konsep Kabudayan

Kabudayan kang aran *peradhaban*, ngandhut pangerten kang jembar, kayata pamawas, kapercayan, seni, moral, hukum, adat-istiadat, sarta panyengkuyung saka masyarakat (Taylor, 1897). Kabudayan minangka salah sawijine idhentitas bangsa, saben dhaerah nduweni kabudayan kang dilestarekake.

Koentjaraningrat, (1984:146) ngandharake ngenani kabudayan yaiku arupa cipta, karsa, lan rasa. Saliyane iku Koentjaraningrat sajrone (Sukarman, 2006:21) kabudayan yaiku minangka sakabehe system gagasan, tumindak lan asil karya manungsa sajrone urip bebrayan kang didadekake idhentitas dhiri dening masyarakat lan carane kanthi cara sinau. Saka andharan para ahli ing ndhuwur bisa didudut yen kabudayan kuwi uga kalebu warisan sosial sing diduweni bebrayan kang nyengkuyung kanthi cara disinaoni lan didadekake pandome panguripan.

2.3 Masyarakat Jawa

Masyarakat asale saka basa Arab Syarakah kang tegese “ikut serta”. Masyarakat yaiku sakumpulane manungsa kang wis nduwe tatanan urip, norma-norma, adat-istiadat kang diugemi sajrone bebrayan Ahmadi (1997:97). Miturut Koentjaraningrat (1990:97) ngandharake masyarakat yaiku sakumpulane uripe manungsa kang nganut sawijine sistem adat istiadat tartatu kang asipat sinambungan lan kaiket dening rasa idhentitas bebrayan. Banjur miturut Soekanto (1993:104) masyarakat yaiku sakelompok manungsa kang urip bebarengan banjur nyengkuyung kabutuhan-kabutuhan tartamtu.

2.4 Legendha

Legendha yaiku crita prosa rakyat kang kaanggep mbahe crita minangka kadadeyan kang wis kelakon, kadadeyane ora pati suwi lan uga kadadeyan ing ndonya iki. Miturut Danandjaja (2007: 125) Legendha minangka salah sawijine jinis prosa rakyat kang nduweni titikan yaiku: (1) anonym (pangriptane ora ngerti), (2) materi critane nduwe hak kolektif, (3) nduwe piguna tartamtu sajrone bebrayan kang buta aksara. Legendha asring banget sinebut “sejarah”, sejarah kang ora ditulis lan beda karo crita asline amarga ngalami distorsi.

2.5 Tradhisi lan Adat Istiadat

Tembung tradhisi sajrone basa latin nduweni teges seni warisan budaya kang ngrembaka kanthi turun-temurun. Miturut (Tim,1995:1069) tembung tradhisi kanthi etimologis nduweni teges adat pakulinan kang turun-temurun saka para leluhur kang ditindakake dening masyarakat, nduweni pambiji utawa tanggapan yen cara-carane kang wis trep, salah sawijine cara kang trep lan becik.

Tradhisi yaiku tumindak kang pantes ditindakake wiwit biyen mula. Koentjaraningrat (1987: 5) adat uga bisa ditegesi wujud ideal saka salah sawijine kabudayan luhur kang ngatur tata tumindake manungsa. Saliyane iku adat uga ateges sawijine tumindak kang umum dilakoni wiwit biyen. Saka

andharan para ahli ing ndhuwur mau bisa didudut yen adat yaiku samubarang tumindak kang wis dadi pakulinan lan dilakoni wiwit biyen.

2.6 Konsep Folklor

Folklor miturut etimologis dumadi saka rong tembung yaiku *folk* lan *lore*. Folklor asale saka tembung *folk* lan *lore* ing basa inggris. *Folk* duweni teges sing padha karo tembung *kolektif* (*collectivity*). *Folk* yaiku sakelompok pawongan sing duweni ciri-ciri pengenalan fisik, sosial lan kabudayan kang padha, sarta duweni kesadaran, kepribadhen minangka kumpulaning masyarakat. Dene tembung *lore* minangka tradhisi saka *folk*, yaiku sebagian saka kabudayan kang diwarisake kanthi turun tumurun sacara lisan utawa liwat sawijining conto kang diwenehi *gerak isyarat* utawa piranti pambiyantu pangeling-eling.

2.7 Makna lan Simbol

Masyarakat Jawa wis ngerteni apa kang diarani simbol amarga manungsa saben dina mesthi ngerti apa kuwi simbol, tandha lan lambang. Tuner (Dharmojo, 2005:28) ngandharake yen istilah tandha lan simbol asring digunakake sajrone teges kang padha nanging panggonane bisa beda. Simbol, tandha, uga lambang nduweni pangerten kang padha yaiku barang utawa babagan apa wae kang nduweni piguna kanggo makili barang utawa samubarang liyane. Tembung simbol asale saka basa manca *symbolicum* kang tegese tandha kanggo negesi samubarang bab. Simbol kuwi dumadi saka samubarang bab liyane (Liliweri, 2002:197).

Koentjaraningrat (1984:428) ngandharake yen unsur-unsur kabudayan kang nuduhake sistem klasifikasi simbolik wong Jawa yaiku basa lan komunikasi, kesenian, lan kasusastran, kapitayan agama, mitos, ilmu ghaib lan petungan saperangan pranata ing sajrone organisasi sosiale. Kuntowijoyo (1987:3) uga ngandharake tata ara simbolis yaiku tumindak nalika ngripta teges kang tumuju, sajrone kasunyatan kang ora padha karo pengalamane sabendina.

2.8 Konsep Fungsi

Bascom sajrone (Sudikan,2001:109) ngandharake kang jarwane, fungsi sastra lisan ana papat yaiku: 1) ndhidhik anak, 2) kanggo *pengawas norma-norma*, 3) *pengesah pranata-pranata* lan *lembaga-lembaga* kabudayan, lan 4) *hiburan*. Saliyane iku Miturut Bascom sajrone Danandjaja (1994: 19), fungsi folklor yaiku (1) minangka *sistem proyeksi*, (2) dadi piranti kanggo ngesahake pranata— pranata lan lembaga kabudayan, (3) dadi piranti panggulawentah marang bocah-bocah, (4) minangka piranti kang meksa lan

ngawasi supaya norma – norma bebrayan bisa tansah dilakoni dening bebrayan.

2.9 Faktor-Faktor Panyengkuyung

Tradhisi Manganan ing Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban ana faktor-faktor panyengkuyung anane TMIPR yaiku: faktor kerabat, faktor pendhidhikan lan faktor kapercayan. Salah sawijining faktor kang nyengkuyung manungsa nindakake salah sawijining ritual yaiku kayata diungkapake dening Robertson Smith sajrone teorine ngenani azas-azas religi yaiku upacara religi utawa agama kang gegayutan bebarengan nduweni peranan fungsi sosial kanggo ngidhentififikasi solidaritas masyarakat.

2.10 Owah-owahan Kabudayan

Miturut (Sulaeman, 2010:45) yen Masyarakat lan kabudayan wes kedadeyan ana saben dhaerah, nanging kabudayan kasebut jaman biyen nganti jaman saiki akeh owah-owahane. Prastawa kasebut ana panyebabe ing antarane.

- 1) Panyebab kapisan asale saka sajrone masyarakat lan kabudayan dhewe, kayata owah-owahan cacahé masyarakat lan *komposisi* masyarakat.
- 2) Panyebab kaloro yaiku asale saka alam lan fisik panggonan masyarakat urip. Masyarakat kang urip *terbuka*, ana ing sajrone jalur–jalur sesambungan karo masyarakat lan kabudayan liya, bisa luwih owah cepet. Owah-owahan saliyané amarga cacahé masyarakat lan *komposisine*, uga amargaanane difusi kabudayan, panemu-panemu kang anyar, mligine teknologi lan inovasi.

2.11 Hermeneutik

TMIPR nduweni unsur-unsur simbolik, amarga sajrone tradhisi nduweni tatalku lan ubarampe kang ngandhut simbol lan makna tartamtu. Sajrone ngungkap lan meruhi simbol lan lambang sajrone tradhisi kasebut prelu nafsirake sakabehane pamawas kang diweruhi wektu lumakune. Kanggo nafsirake babagan bisa ditintingi karo teori hermeneutik. Hermeneutik ora mung kanggo nafsirake karya sastra wae, nanging uga bisa kanggo nintingi upacara adat utawa tradhisi.

2.12 Lelandhesan Teori

Analisis teori kang digunakake sajrone panliten iki yaiku landhesan teori saka sawenehing para ahli kang digunakake kanggo nintingi bab sajrone objek panliten. Teori folklor kang digunakake kanggo nintingi sajrone panliten yaiku teori saka Danandjaja. Kanggo nintingi makna lan simbol nggunakake teori Tuner (Dharmojo, 2005:28)

Babagan fungsi sajrone TMIPR nggunakake teori saka Bascom lan Alan Dundes kang ngamdhakake ngenani fungsi folklor kuwi yaiku: 1) minangka sistem proyeksi, 2) minangka sarana pengesahan budaya, 3) minangka sarana pendhidhikan lan 4) minangka kendhali sosial utawa piranti kanggo meksa lan ngawasi paugeran bebrayan, supaya tansahdiugemi lan ditindakake. Babagan Owah-owahan sajrone TMIPR nggunakake teori Sukarman (2006:26) ngandharake owah-owahan kasebut diperang dadi telung tahap yaiku 1) tahap selektif, 2) tahap adaptif, lan 3) tahap akulturasi.

METODHE PANLITEN

3.1 Ancangan Panliten

Panliten TMIPR iki nggunakake ancangan panliten dheskriptif kualitatif. Miturut Bogdan lan Taylor (sajrone Moleong, 2012:4) ngandharake yen ancangan kualitatif minangka sawijine paugeran panliten kang ngasilake dhata dheskriptif. Panliten kualitatif yaiku panliten kang gunakake latar ilmiah, kanthi teges kanggo njlentrehake prastawa kan dumadi lan dilakoni kanthi cara nggunakake metodhe kang ana Denzin lan Lincoln (sajrone Moleong, 2012:5).

3.2 Objek lan Papan Panliten

Miturut Endraswara (2006:5) anggone nglumpukake dhata sajrone panliten budaya kudu nemtokake papan panliten, jalaran papan panliten kang wigati. Ing panliten iki, kang dadi objek panliten yaiku TMIPR. Banjur papan panggonan kang digunakake kanggo adicara tradhisi yaiku ing petilasan Ranggalawe, Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban.

3.3 Sumber Dhata lan Dhata Panliten

Panliten TMIPR tumrap masyarakat panyengkuyunge nggunakake sumber dhata lan dhata panliten. Kanggo njupuk dhata lan sumber dhata sajrone panliten iki mbutuhake *informan*

3.3.1 Sumber Dhata

Sumber dhata yaiku sumber kang menehi informasi utawa kawruh marang panliti. Sumber dhata uga bisa kasebut minangka informan, sing nduweni teges wong kang bisa menehi katrangan sing dibutuhake kanggo diteliti. Hoflan (sajrone Moleong, 2002:153) njlentrehake sumber dhata sajrone panliten ana loro, yaiku dhata primer lan dhata sekundher.

3.3.2 Dhata Panliten

Dhata yaiku katrangan utawa bahan nyata sing bisa didadekake dhasar kajian, (Moeliono, 1989:187). Panliten ngenani TMIPR awujud dhata lesan, tulis lan ubarampe, ngenani samubarang apa wae sing dadi tinggalaning Petilasan Ranggalawe. Dhata lesan iki

asiling saka rekaman wawancara kang arupa tembung-tembung, ukara lan wacana saka informan.

3.4 Instrumen Panliten

Instrumen panliten yaiku alat kang digunakake kanggop nggarap asile panliten. Alat kanggo nлити ngenani kedadeyan alam lan solah bawane manungsa (Sugiyono, 2008:134). Instrumen panliten uga diarani sarana kang digunakake dening panliten bisa lumaku lanthi gampang isa lumaku lanthi gampang, lan asile luwih jangkep, njlimet lan sistematis saengga luwih gampang diolah (Arikunto, 2010:203).

3.5 Tata Cara Nglumpukake Dhata

Tata cara nglumpukake dhata yaiku cara kang digunakake kanggo ngasilake lan nglumpukake dhata sajrone panliten, kang dijlentrehake ing ngisor.

3.5.1 Wawancara

Wawancara yaiku tatacara nglumpukake katrangan utawa data ngenani panguripane manungsa ing urip bebrayan. Tujuan saka wawancara yaiku supaya antuk data kanthi langsung saka narasumber utawa *informan* (Sudikan, 2001:90). Dideleng saka pitakonan wawancara kaperang dadi loro, yaiku: (1) wawancara *tertutup* lan (2) wawancara *terbuka*

3.5.1.1 Ngrekam

Rekam yaiku pesan saka samubarang kang wis diucapake utawa ditulis (Poerwadarminta, 1984:1187). Tata cara ngrekam diperang dadi loro, yaiku kanthi *konteks* asli ateges rekaman iku ditindakake kanthi asli ora ana bab kang digawe-gawe, dene *konteks* ora asli yaiku rekaman kang ditindakake kanthi disengaja supaya antuk dhata (Hutomo, 1991:71).

3.5.1.2 Nyathet

Cathet yaiku nulis samubarang kang dianggep wigati lan minangka pangeling-eling (Poerwadarminta, 1984:264). Teknik nyathet sajrone panliten iki yaiku nyathet babagan kang dianggep penting sing kirane durung direkam, kayata idhentitas informan lan wektu sarta papan nalika nglaksanakake rekaman.

3.5.1.3 Dhokumentasi

Dhokumentasi sajrone panliten TMIPR iki ditindakake supaya pikantuk gambaran umum ngenani panggonan, utawa dhata-dhata kang wis diklumpukake saka *instansi* kang *relevan* karo tema panliten iki yaiku ing desa Talun. *Dokumentasi* kanggone ngupadi data-data ngenani bab-bab utawa *varian* kang arupa cathetan, transkrip, buku, surat kabar, kalawarti, prasasti, notulen rapat, lengger, agenda lan liya-liyane (Arikunto, 2006:202).

3.5.1.4 Alih Wacana (Transkripsi)

Miturut Riceour (sajrone Sudikan, 2014:254) nulis lan nutur utawa tulisan lan tuturan kemampuane

manungsa iku asale saka rong bentuk kang beda. Banjur, Hutomo menehi petunjuk sajrone nglakokake transkripsi saka wacana lisan lan tulis. Proses transkripsi kaperang dadi papat, yaiku; (1) Transkripsi kanthi cara kasar, tegese kabeh swara sajrone rekaman dipindahake nang tulisan tanpa nggatekake tanda waca, (2) Transkripsi kasebut disampurnakake, (3) Sawise transkripsi disampurnakake, panliti wiwit njingglengi asli transkripsine, kayata menehi tanda waca, (4) Ngetik, sabanjure asile transkripsi kang wis benerr diketik, teks kang wis dadi teks lisan.

3.6 Tata Cara Nganalisis Dhata

Analisis data yaiku proses ngurutake dhata ing *pola*, *kategori* lan urutan. Saka iku bisa ditemokake tema lan bisa dirumusake *hipotesis* saka data panliten (Moloeng, 2002:103). Adhedhasar asile panliten saka subjek kang diteliti (Sudikan, 2001:85) Panliten kualitatif mujudake panliten lapangan utawa langsung kang dilakoni wiwit golek dhata nganti pungkasan panliti kasebut. Sajrone panliten iki analisis dhata nggunakake telung tahapan, yaiku: (1) *open coding*, ateges panliti golek dhata jangkep ngenani TMIPR (2) *acial coding*, ing tahap iki panliti ngurutake adhedhasar kategori, (3) *selective coding*, panliti nggunakake *klasifikasi* (Sudikan, 2001:80).

3.7 Keabsahan Data

Supaya ngerteni sah orane data, mula sajrone panliten TMIPR iki perlu nggunakake teknik *keabsahan* data. Sudikan (2001:165) ngandharake yen babagan kang perlu digatekake nalika njingglengi keabsahan data yaiku: (1) *Triangulasi*, yaiku kanthi cara nggolek data saka *observasi*, *interview* lan *dokumentasi* banjur dianalisis nggunakake konsep kang trep. (2) *Peer Debriefing*, yaiku asil saka analisis banjur dirembugake maneh menyang dosen pembimbing. (3) *Member check*, yaiku asil analisis dilaporake banjur diajukake.

ANDHARAN ASILING PANLITEN

4.1 Kahanan Alam ing Desa Talun.

Desa Talun minangka salah sawijining jeneng desa kang ana ing Kecamatan Plumpang, Kabupaten Tuban, Provinsi Jawa Timur. Kecamatan kasebut minangka salah sawijining kang ana ing Kabupaten Tuban, kang manggon ana ing sisih wetan, uga kalebu Kecamatan kang maju ing wilayah Tuban. Kecamatan kasebut diperang dadi 20 desa. Saka 20 desa kasebut salah sawijine yaiku Desa Talun. Saliyane kuwi uga dumadi saka RT (*Rukun Tetangga*) lan RW (*Rukun Warga*). Cacahe RT ana 15 lan RW ana 8.

Jarak Desa Talun menyang Kecamatan kurang luwih 3 nganti 4 km, jarak menyang Kabupaten Tuban

sakitar 20 km. Desa Talun sisih lor wewatesan karo Desa Pakis, sisih wetan wewatesan karo Desa Samben, sisih kidul Desa prambon Wetan, sisih Kulon Desa Banjaragung. Desa kasebut jembare yaiku 300.715 ha/m².

4.1.1 Kahanan Bebrayan ing Desa Talun

Kahanan bebrayan ing Desa Talun kalebu Desa kang asri uga tentrem. Desa kasebut dipimpin dening lurah sarta perangkat pamarintah liyane saengga ndadekake desa kang maju yen dibandhingake karo liyane. Ing ngisor iki bakal diandharake ngenani kahanan bebrayan awit saka pendhudhuk, pangupajiwa, pendhidhikan, lan agama kanthi jangkep kayadene ing ngisor iki.

1) Struktur Pamarintah Desa Talun

Pamong Desa minangka salah sawijining pawongan kang nduweni pakaryan kanggo ngurusi masyarakat kang ana ing desa. Desa Talun kasusun saka 15 RT lan 8 RW kang dipimpin dening lurah. Lurah kasebut dipilih dening masyarakat saka pemilu. Saliyane lurah uga ana perangkat desa liyane. Perangkat kasebut nduweni wewenang miturut keahlian dhewe-dhewe kang mbiyantu lurah. Perangkat liyane kayata, kadhus, modin, sarta staf administrasi liyane. Kadhus kang lumrahe dadi tangan tengene lurah, banjur Modin ngurusi babagan adicara wong kang tilar, slametan, adicara manten lan liya-liyane. Dene staf administrasi nduweni pakaryan kang wigati sajrone struktur pamong desa.

2) Cacah Pendhudhuk Desa Talun

Cacahe pendhudhuk Desa Talun ing taun 2017 yaiku 4.432 lan ing taun 2018 yaiku 4585. Saka cacahe pendhudhuk kasebut bisa diperang dadi rong kelompok yaiku lanang lan wadon. saka dhata kang pikantuk saka profil taun 2017 lan 2018, cacahing Pendhudhuk bakal dirinci ing tabel ngisor iki.

Tabel 4.3
Cacahing Pendhudhuk Desa Talun Taun 2017/2018

No.	Jinis Kelamin	Cacah Pendhudhuk		Katrangan
		2017	2018	
1.	Lanang	2198	2227	-
2.	Wadon	2234	2358	-
Total		4.432	4585	Pindhahan lan kelairan
Cacahe KK		1823	1911	

Sumber arsip Desa Talun 2017/2018

3) Pendhidhikan Masyarakat Desa Talun

Pendhidhikan minangka salah sawijining sarana pasinaon kanggo ndhihik manungsa supaya nduweni kawruh kang migunani tumrap panguripan. Pendhidhikan uga bab kang wigati ing sawenehe panggonan. Pendhidhikan uga nduweni pangaribawa tumrap masyarakat sarta bisa nggambarake maju orane SDM masyarakat sakupenge.

Pendhidhikan tumrap masyarakat kagolong faktor sosial kang nduweni pangaribawa kang gedhe. Ing Indonesia wujud pendhidhikan iku ana loro yaiku pendhidhikan formal lan non formal. Saka pendhidhikan manungsa oleh ilmu lan pengalaman kanggo urip ing bebrayan, pawongan kang nduweni pendhidhikan nduwur lumrahe nduweni pakurmatan saka warga kang luwih dhuwur tinimbang won kang ora sekolah.

4) Pangupajiwa Masyarakat Desa Talun

Kabeh manungsa ing alam ndonya iku mbutuhake sawijining pakaryan. Pakaryan minangka sawijining bab kang wigati tumrap manungsa kanggo nyukupi kabutuhaning saben dinan. Jaman wis saya maju manungsa padha kangelan golek pakaryan kanggo urip ing alam ndonya, kabeh cara wis dilakoni. Maneka warna pakaryaning pendhudhuk ing masyarakat.

5) Agama utawa Kapitayan

Agama minangka gaman kanggo pedhomaning manungsa urip ing alam donya. Manungsa urip kudune nduweni agama kang bisa dadi wates tumindak supaya bisa ngerti becik lan ala. Agama iku minangka kabutuhan kang wigati sajrone nggayuh kasampurnaning urip. Nalika urip ing donya manungsa mbutuhake pedhoman supaya ora kleru sajrone nemtokake tujuwan. Papan dununge agama kasebut ana ing njero atine manungsa wiwit cilik, saengga kerep diarani kapitayan kang manceb sajrone ati manungsa. Jinising agamauga akeh kaya dene Islam, Kristen, Hindhu, lan Budha.

6) Gegayutane Monografi Desa Talun karo TMIPR.

Gegambaran kahanan ing Desa Talun nduweni gegayutan marang tradhisi. Bab-bab kang wis diandharake ngenani kahanan masyarakat desa kasebut nduweni daya pangaribawa tumrap tradhisi sing isih ditindakake dening masyarakat. Saka kuwi saya suwe saya ngrembaka lan tansah diugemi. Tradhisi iki uga salah sawijine tradhisi kang gedhe, tradhisi kang ditindakake saben taun ing wulan Jumadil awal ing dina Setu Pon.

4.2 Mula Bukane Petilasan Ranggalawe lan TMIPR Ing Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban.

TMIPR minangka salah sawijining tradhisi Jawa kang tuwuh lan ngrembaka ing Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban. Sadurunge mangerteni ngenani wujud-wujud tradhisi kang ana ing Petilasan

Ranggalawe, banjur makna, simbol lan nilai-nilai, fungsi sarta owah-owahan sajrone TMIPR, mula kudu mangerteni luwih dhisik ngenani mula bukane Petilasan Ranggalawe lan TMIPR bisa dideleng kaya andharan ing ngisor iki.

4.2.1 Mula Bukane Petilasan Ranggalawe

Tradhisi kang kinandhut sajrone TMIPR maneka werna jinise, nanging sadurunge ngrembug kapitayan lan tradhisi luwih becik ngrembug critane utawa mula bukane legendha Petilasan Ranggalawe. Ing kene bakal diandharake crita ngenani Petilasan Ranggalawe minangka pawongan kang nduweni pangaribawa gedhe tumrap masyarakat panyengkuyunge. Mula luwih cethane bakal dijlentrehake ing ngisor iki.

Mula bukane petilasan Ranggalawe yaiku jaman biyen Ranggalawe diutus dening ayahe kanggo mbiyantu Raden Wijaya kanggo mbukak salah sawijining alas. Alas iki minangka panggonan berburu Jayakatwang, minangka raja Kediri. Raden Wijaya lan Ranggalawe wiwitan mung dadi kongkonan, nanging kalorone nekad supaya bisa nggulingake kerajaan kasebut lan nduweni pikiran kanggo ngedekake kerajaan dhewe. Proses kanggo ngedekake kerajaan dhewe mesthi ora gampang, nanging berkat usaha lan ngupayane Ranggalawe Raden Wijaya akhire bisa mangku jabatan dadi raja. ngadeke kerajaan Majapahit diwiwiti kanthi runtuh kerajaan Kediri. Kerajaan kasebut bisa runtuh, salah sawijining peran saka Ranggalawe. Ranggalawe nduweni pamikiran kang pinter, nalika prajurit kanthi aran Tar-Tar teka. Ranggalawe lan Raden Wijaya manfaatake prajurit kasebut kanggo nyerang kerajaan Kediri, ndadekake pasukan Jayakatwang mati sekabehane. Sawise ngadeke kerajaan kasebut Ranggalawe kepengin dadi patih kanggo ndhampingi Raden Wijaya nanging ora keturutan. Banjur metu saka kraton majapahit tumuju ana ing Tuban.

Katrangan saka ing ndhuwur nuduhake yen Ranggalawe wis dianggep dening masyarakat desa Talun nduweni kekuwatan wis ora ana tandhingane. Kaya dene ngruntuhake kerajaan Kediri, amarga nduweni tujuwan arep ngedekake Kraton Majapahit. Sawise nyerang pasukan tar-tar Ranggalawe banjur tumuju ana ing Tuban, ing ndalan golek pasukan kanggo ngewangi nyerang pasukan Kediri.

Wewatesan antara Kraton Majapahit lan Tuban kira-kira satus pal. Banjur ing tengah-tengah dalan Ranggalawe ngungkapake kuciwane kanthi sikap kang ora patut. Ranggalawe ing dhaerah Tuban nglewati pirang-pirang desa kanggo nggolek tambahan prajurit. Ing saben-saben desa Ranggalawe mbrontak para warga kanggo melu dadi prajurite, nanging ana saalah sawijining desa yaiku desa Gimbang kang wis

mangerteni yen ana tekane Ranggalawe lan prajurite dadi omah-omah ing desa kasebut padha dikosongake. Banjur para pemudha Gimbang padha nyerang Ranggalawe lan prajurite. Ana saperangan prajurit Ranggalawe mati. lan sisane para warga Gimbang kang kena serangan Ranggalawe melu dadi prajurite Ranggalawe amarga wedi karo dheweke.

Sawise menehi piweling adipati padha nglumpukake para prajurit saka pemudha nganti sesepuh. Ing alun-alun para prajurit padha kumpul. Ana pirang-pirang prajurit antarane prajurit gajah, jaran, pedhang, umbul-umbul, tombak sarta gong lan gamelan. Ora suwe rombongan Raja Wijaya tumuju ana ing panggung. Lembu Sura, Kebo Anabrang, Mahisa Pawagal, Singa Sadurla, Wirabumi, Jagaswara lan para senapati liyane melu Raja Wijaya ana ing panggung. Gong ditabuh rancak lan di barengi suara trompet minangka tandha yen acara wis dimulai. Raja Wijaya menehi salam marang para prajurit ana ing alun-alun Majapahit lan nyiapake kanggo budhal ing kerajaan Tuban. Andharan kasebut kabukti saka wawancara ing ngisor iki.

“Kabeh prajurit wis padha kumpul banjur prajurit Majapahit sumebar ana ing Tuban mbak. ana salah sawijining prajurit Tuban mangerteni tekane prajurit Kraton Majapahit. Prajurit kasebut banjur nuthuk kentongan kang digawa supaya para prajurit Tuban padha tangi. Mula kahanan ing kerajaan Tuban wis saya semrawut amarga ana tekane kerajaan Majapahit. Kebo Anabrang, Lembu Sura lan Raja Wijaya ngamati mlakune peperangan. Kebo Anabrang ngirim prajurit tameng, para prajurit Majapahit pikantuk serangan saka prajurit Tuban.”. (Bapak Parman, 10 Maret 2018).

Katrangan ing dhuwur nuduhake nalika prajurit wis sumebar ana ing dhaerah Tuban, banjur peperangan diwiwiti. Ranggalawe dikawal dening para prajurite, mudhun ana ing medhan peperangan. Mangerteni ana Kebo Anabrang banjur langsung nyerang, kalorone padha nduweni kekuwatan, kasaktian lan kaahlian. Nanging saya suwe Kebo Anabrang wis kedhesek banjur mlayu saka Ranggalawe. Kalorone padha nyerang nggunakake nanging isih tetep kuwat, banjur mlayu saka Desa Beron. Banjur Ranggalawe lan jaran mlayu nggodhak Kebo Anabrang ing Desa Talun ana salah sawijining pirantine jaran yaiku cemethi isih ana ing Desa Talun, mula saka kuwi nganti saiki cemethi kasebut isih dikramatake. Saliyane cemethi uga ana watu jaran. Saka paninggalan-paninggalan Ranggalawe kasebut

masyarakat Desa Talun percaya nalika biyen desa kasebut ana petilasane Ranggalawe. Kanggo ngormati petilasan Ranggalawe masyarakat yen saben taun ana tradhisi Manganan lan tradhisi wayang lan tradhisi tayuban. Tradhisi kasebut dilaksanakake ana ing panggonan petilasan Ranggalawe kasebut.

4.2.2 Mula Bukane Tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe

TMIPR minangka salah sawjining tradhisi kang tuwuh lan diuri-uri dening masyarakat Desa Talun. Diarani tradhisi Manganan amarga saben taun ana tradhisi kasebut. Masyarakat percaya yen tembung manganan nduweni teges dhahar, tradhisi kasebut kaanggep minangka wujud syukur marang Gusti Pengeran lan ngormati leluhur yaiku Sri Endhang kang dianggep dhanyang desa, lan ngormati perjuwangan adipati Ranggalawe.

TMIPR uga minangka tradhisi kang ditindakake kanthi cara gedhen. Adicara kasebut saya suwe saya ngrembaka, amarga nduweni gegayutan karo mula bukane legendha ing Petilasan. Adicara kasebut ditindakake ing dina Setu Pon sawise panen rendhengan. Para warga milih dina kasebut amarga dianggep dina kang apik uga ana gegayutane karo para leluhur yaiku dina kelairane Endhang minangka dhanyang desa kasebut.

Petilasan sejarah iki arupa omah-omahan saka kayu nanging wujud cilik uga dilapisi karo kain warna putih manggon ana ing ngisor wit. Ukurane antara (2x1 m). TMIPR kang ngrembaka ing Desa Talun iki dianakake dening sakabehe dening lapisan masyarakat. Nalika ana adicara manganan masyarakat katon seneng banget. Babagan mula bukane Tradhisi iki diandharake dening juru kunci ing pethilan wawancara ing ngisor iki.

“Mula bukane tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe Desa Talun niki kangge ngormati sesepuh lan perjuwangane adipati Ranggalawe, uga kanggo wujud syukur dumateng Gusti Kang Maha Agung, amarga saben taun nganakake adicara yaiku tradhisi Manganan. Tradhisi Manganan ditindakake rong dina. Dina kapisanan ing Dhusun Trutup nganakake adicara wayang. Banjur dina kapindho ing Desa Talun mligine ing Dhusun Klaseman nganakake adicara tayuban. Tradhisi Manganan iki ditindakake ing Petilasan Ranggalawe, kabeh masyarakat padha kumpul lan nggawa jajan uga mangan-mangan ana ing panggonan kasebut.”
(Bapak Parman, 10 Maret 2018)

Adicara TMIPR minangka wujud rasa syukur dhumateng Gusti Pengeran, amarga wis diwenahi berkah lan rejeki arupa panen pari kapisan. Saliyane kuwi adicara kasebut uga nduweni tujuwan kanggo ngormati para leluhur ing desa kasebut lan perjuwangane adipati Ranggalawe, mula saka kuwi adicara ditindakake saben taun. Adicara iki ditindakake ing wayah rendhengan. Ing petilasan Ranggalawe lan makam pundhen desa. Masyarakat nyengkuyung adicara kasebut. wiwit bocah cilik, enom lan tuwa. Adicara kasebut wajib ditindakake, masyarakat nduweni kapitayane yen adicara kasebut ora ditindakake bakal pikantuk bebaya. Sairing lumakune jaman para generasi mudha saya suwe uga luwih seneng budaya manca tinimbang budaya Jawa. Mula saka kuwi para warga nganti saiki isih ngugemi lan njaga tradhisi kasebut supaya lestari. saengga adicara isih kerep ditindakake saben taun supaya ora mungkret amarga wis kegerus jaman kang saya maju lan ngrembaka.

4.3 Tradhisi-tradhisi ing Petilasan Ranggalawe Desa Talun, Kecamatan Plumpang, Kabupaten Tuban.

TMIPR yaiku salah sawjining tradhisi kang ana ing Petilasan Ranggalawe. Tradhisi kasebut wis saya ngrembaka ing jaman kang wis saya maju iki. Saliyane Tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe iki uga ana tradhisi-tradhisi liyane, antarane tradhisi Slametan, Tahlilan, Pleretan lan Wiwitan. Tradhisi-tradhisi iki ing Petilasan Ranggalawe Desa Talun uga isih dilaksanakake nganti saiki. Nanging panliti ing kene ngrembug Tradhisi Manganan Ing Petilasan Ranggalawe luwih jangkep tinimbang tradhisi liyane, mula saka kuwi Tradhisi-tradhisi kasebut bakal dijlentrehake ana ing ngisor iki.

4.3.1 Jinis Tradhisi ing Petilasan Ranggalawe

1) Kondangan (Slametan)

Tradhisi kapisan ing Petilasan Ranggalawe yaiku kondangan utawa slametan. Tradhisi kasebut diugemi dening masyarakat wiwit jaman biyen. Slametan saka tembung slamet kang nduweni teges ora ana sakara-kara utawa luput ing bebaya, banjur pikantuk panambang-an dadi slametan nduweni teges sedhekah utawa kenduri.

Sadurunge tradhisi ditindakake biasane nindakake slametan. Adicara kasebut nduweni tujuwan supaya pikantuk kaslametan nalika nindakake TMIPR. Panggonan kang dipilih kanggo slametan yaiku ana ing mushola utawa ana ing bale desa. Kondangan iku dilaksanakake para warga uga para panitia adicara.

2) Tahlilan

Adicara liyane sajrone TMIPR yaiku Tahlilan. Adicara kasebut kalebu adicara kang anyar amarga nyelarake unsur kejawen karo agama Islam amarga

masyarakate akeh Islam. Adicara ditindakake sawise isya dening masyarakat. Panggonan kang dipilih yaiku ana ing makam.

3) Tradhisi Pleretan

Tradhisi kang kaping telu ngenani tradhisi Pleretan. Pleretan yaiku salah sawijining tradhisi awujud panganan kang diarani pleret. Tradhisi kasebut ditindakake saben taun lan nduweni tujuwan supaya wong kang nindakake bakal pikantuk berkah. Lumrahe tradhisi kasebut ditindakake sadurunge panen pari. Pawongan kang wajib nindakake kang nduweni sawah utawa tegal.

4) Tradhisi Wiwitan

Tradhisi kaping papat yaiku Tradhisi Wiwitan. Wiwitan asale saka tembung wiwit kang nduweni teges *mulai*. Tradhisi kasebut salah sawijining tradhisi minangka wujud rasa syukur marang bumi minangka sedulur sikep lan Dewi Sri kang wis nuwuhake pari. Dadi wiwit nugel pari kapisan sadurunge panen.

4.3.2 Tatalaku sajrone TMIPR

1) Nyusun Panitia

Tradhisi Manganan iki kaanggep tradhisi kang gedhe dilaksanakake setaun pisan, supaya adicara TMIPR mlaku kanthi lancar. Saben kagiyatan utawa adicara prelu nduweni kepanitiaan. Panitia tugase nyusun kagiyatan-kagiyatan kanthi runtut. Panitia kasebut kasusun rong minggu sadurunge adicara diwiwiti. Tujuwane supaya panitia bisa nyiapake samubarang apa kang diperlokake wektu adicara dilaksanakake kanthi lancar.

2) Nyiapake Papan Panggonan

Adicara TMIPR wiwit jaman biyen nganti saiki ditindakake ing dina Setu Pon ana ing Petilasan Ranggalawe. Adicara iki dilaksanakake rong dina. Dina kapisan lan kapindho tetep dilaksanakake ana ing Petilasan Ranggalawe. kapisan para warga dhusun Trutup lan ana hiburan rakyat yaiku wayang. Banjur kapindho adicara ganti para warga dhusun Klaseman.

3) Kerja Bakti

Tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe taun 2018 iki dilaksanakake rong dina wiwit dina Setu Pon ing wulan Jumadil Awal. Sadurunge tradhisi kasebut ditindakake dening masyarakat. Saminggu sadurunge para warga nindakake kerja bakti kanggo ngresiki sakupenge papan kang bakal digawe kanggo nindakake tradhisi kasebut. Sarana lan prasarana kang katon rusak didandani lan ditata kanthi apik dening masyarakat.

4) Nyiapake Piranti lan Ubarampe

Tradhisi TMIPR dianggep adicara kang gedhe mula sadurunge adicara diwiwiti para panitia bakal nyiapake piranti lan ubarampe kanggo adicara kasebut. Sesajen lan ubarampe minangka piranti kang mesthi diperlokake. Ubarampe disiapake sedina sadurunge adicara diwiwiti.

5) Hiburan

Hiburan sajrone adicara TMIPR ana loro yaiku tayub lan wayang kulit. Saben taun wis pesthi ora tau ketinggalan. Babagan ngenani hiburan bakal dijlentrehake kanthi jangkep ana ing ngisor iki.

Tayub

Hiburan rakyat kapisan sajrone tradhisi manganan ing Petilasan Ranggalawe yaiku nindakake adicara tayub. Tayub yaiku salah sawijining kesenian kang utwuh ing tanah Jawa. Miturut Herawati (2009:41) kesenian tayub asale saka kerajaan Jawa Kuna, sejatine perangan saka rangkaian upacara kang asipat religius kang nduweni tujuan njaluk kaslamatan marang Gusti Pengeran uga wujud rasa syukur marang Gusti Kang Maha Kuwasa.

7) Dhahar Bareng

Dhahar bareng minangka salah sawijining tatarakit adicara. Adicara dhahar bareng wus pesthi dilaksanakake amarga tradhisi uga wujud rasa syukur marang jagad lan Gusti Pengeran kang wis menehi rejeki. Wong kang melu dhahar bareng ora mung para warga nanging uga ana desa liyane kang melu adicara. Senajan dhahar bareng ditindakake ing makam utawa Petilasan Ranggalawe para warga melu ngrasakake seneng banget.

4.4 Simbol, Makna Ubarampe lan Nilai sajrone TMIPR

Ubarampe lan panjangkepe adicara sajrone TMIPR nduweni sawijining nilai luhur kang kinandhut. Sakabehe makna piranti lan ubarampe sajrone tradhisi, saliyané iku uga tata laku kang nduweni makna lan simbol kang kudu digatekake dening masyarakat. supaya masyarakat Jawa lan umume masyarakat desa Talun bisa mangerteni makna lan simbol tata laku sarta nilai kabudayan sajrone adicara. Ubarampe kang ana nduweni makna lan simbol dhewe-dhewe. mula saka kuwi supaya luwih gamblang babagan iki bakal diandharake ana ing ngisor iki.

4.4.1 Simbol lan Makna Ubarampe sajrone TMIPR

1) Tumpeng lan ambengan

Tumpeng yaiku sega kang diwangun kaya gunung, Tumpeng salah sawijine ubarampe kang wajib

sajrone TMIPR. Tembung tumpeng sajrone basa Jawa tumuju ing lepeng marang Gusti Pengeran. Tumpeng nduweni makna yaiku bisa ndedonga anteng, meneng, jejeg, methetheng. Mula nduweni teges nalika ndedonga kuwi kudu pasrah masrang Gusti. Tumpeng kasebut awujud kaya gunung digawe kanggo slametan. Banjur tembung ambengan sajrone tradhisi iki ana loro yaiku ambengan kanggo simbol syukur lan ambengan minangka kanggo adicara Manganan.

2) Panggang Pitik

Panggang yaiku pitik jinis apa wae kang isih kemanggang lan bakal ngasilake daging kang isih legi ora gonyeh, nanging kanggo slametan utawa adicara TMIPR ambeng kasebut luwih becik nggunakake pitik Jawa. Tembung panggang yaiku samubarang kang dimasak utawa diolah sarana digaringake ing geni. Pitik panggang yaiku pitik kang wis diolah kanthi wutuhan, diresiki jerohane lan dibenggang suwiwine uga sempole banjur diwenahi olesan bumbu pepeg utawa bumbu rempah lan dipanggang sarta diungkep maneh nggunakake bumbu abang. Panggang pitik iki kerep banget digunakake nalika adicara.

3) Urap-urap utawa Kulupan

Urap-urapan utawa kulupan kang dianggep isen-isèn sajrone tumpeng utawa ambeng nalika TMIPR. Urap mujudake lawuhan kang digawe saka tetuwuhan kang ana ing desa Talun kayata kacang lanjaran, cambah, godong menyok utawa tela kaspe kang dicampur klapa parut kang wis dibumboni.

4) Jajan Pasar

Ubarampe liyane sajrone TMIPR yaiku jajan pasar, kang nduweni teges jajan kang didol ana ing pasar, jajan kasebut ana warna-warna kayata apem, puthu ayu, kucur lan liya-liyane, nanging jaman kang saya ngrembaka jinise jajan malih dadi akeh kayata donat, dumbeg, wingka, roti kukus lan liya-liyane. Saka kabehe jajan kang maneka warna jajan pasar uga nduweni makna sajrone panguringan ing bebrayan manungsa iki uga nduweni pepenginan kang maneka warna.

5) Gedhang Raja

Gedhang Raja dadi salah sawijine ubarampe nalika adicara TMIPR. Gedhang raja dadi salah sawijine tumpangan ambeng. Gedhang raja iki ora kena ditinggalake nalika adicara wiwit jaman biyen. Gedhang raja kasebut akeh jinise, ana gedhang raja awak, gedhang raja kuweni lan gedhang raja asli. Nanging sajrone ubarampe sing digawe gedhang apa wae amarga kanggo njangkepi ambeng sarta ora ditentokake jinis gedhang rajane dadi masyarakat desa Talun bebas nggunakake gedhang raja apa wae. gedhang raja nduweni simbol,

makna lan piguna yaiku pawongan kang ngemena kuwi bisa kaya jejere narendra nduweni solah bawa kang becik.

6) Kripik utawa Rengginang

Kripik utawa rengginang mujudake salah sawijine jajan kang kerep banget digunakake tumpangan ambeng dening wong Jawa nalika adicara TMIPR. Kripik kalebu salah sawijine krupuk kandel kang digawe saka beras ketan kang wis didang banjur dibentuk nggawe tangan lan diwenahi warna miturut senengane wong kang nggawe. Banjur kripik kasebut digaringake kanthi cara dipepe ana ing panase srengenge, sawise garing banjur kripik kasebut digoreng. Masyarakat desa Talun akeh-akehe nggawe kripik warna putih, soklat lan abang.

7) Kembang setaman

Kembang setaman yaiku kembang kang digawe nyekar ana ing petilasan lan pundhen. Ubarampe sajrone adicara TMIPR saliyane ana jajan lan liya-liyane kang wis dirembug ana ing ndhuwur ing kene ngrembug ngenani kembang setaman. Kembang setaman kuwi kembang kang cacahé akeh lan manggon ing taman. Kembang setaman kasebut ana kembang mawar, kembang mlati, kembang nanga, kembang kanthil lan sapiturute. Ambune saka kembang setaman kuwi pancen wangi banget uga yen disawang saka adoh katon endah. Kembang setaman minangka salah sawijining ubarampe kang kerep digunakake nalika adicara.

4.4.2 Nilai Budaya kang Kinandhut sajrone TMIPR

Nilai budaya yaiku konsep-konsep ing pikirane masyarakat ngenani samubarang kang dianggep nduweni nilai kang luwih karo panguripane. Nilai budaya iki ora rinasa wis menehi pangaribawa tumrap solah bawane manungsa. Saya suwe nilai kasebut dadi panutan ing masyarakat bebrayan. Djamaris (1993:2) ngandharake nilai budaya bisa diperang dadi limang kategori, yaiku: 1) nilai budaya kang nggayutake manungsa marang Gustine, 2) nilai budaya kang nggayutake manungsa marang alam, 3) nilai budaya kang nggayutake manungsa karo manungsa liyane, 4) nilai budaya kang nggayutake manungsa marang bebrayan lan 5) nilai budaya kang nggayutake manungsa awak dhewe. Nilai-nilai budaya kasebut bakal dirembug ana ing ngisor iki.

1) Nilai Budaya kang Nggayutake Manungsa marang Gustine

(1) Nilai Religi

Nilai religi wong Jawa gegayutan marang piwulang-piwulang lan pangandel tindak kautaman. Saben masyarakat nduweni cara kang beda-beda kanggo nindakake kautamane marang Gusti. Kanggo manungsa

Jawa panguripan rohani kang paling penting yaiku olah batin. Kabeh mau ditindakake dening manungsa Jawa nduweni tujuwan supaya sajrone urip tansah oleh kaslametan lan bisa nyingkirake sakabehing sengkala.

(2) Nilai Ketentreman

Tentrem yaiku ora goreh, ora rusuh, lan bisa nggawe kaleremaning ati (Poerwadarminto, 1937:602). Nilai katentreman manungsa Jawa gegayutan karo kahanan kang tenang, aman, resik, lan ayem tentrem lahir lan batin. Supaya bisa mujudake nilai bebarengan, nilai katentreman tansah kudu lunaku karo nilai kakeluwargan, nilai tulung-tinulung, lan nilai gotong-royong.

2) Nilai Budaya kang Nggayutake Manungsa marang Alam

Nilai budaya kang nggayutake manungsa karo alam yaiku nilai budaya kang ana gegayutane marang alam minangka kesatuan kauripan manungsa ing ngendi dheweke ana. dumadi saka nyerah saka ketentuwan, nguwasai alam, nggoleki kecocokan, pengaturan lan pemanfaatan sumber daya alam kang dumunung ing adicara TMIPR.

Adicara kang ditindakake dening masyarakat saben taun minangka wujud rasa syukur dhumateng Gusti Kang Maha Kuwasa. Piranti adicara kasebut kang wis dirembug ana ing dhuwur arupa asil sumber daya alam, kayata asil tetanen para kadang tani.

3) Nilai Budaya kang Nggayutake Manungsa karo Manungsa liyane

(1) Nilai Karukunan

Rukun yaiku ora pasulayan utawa guyub (Poerwadarminto, 1937:532). Nilai karukunan manungsa Jawa gegayutan karo urip kang rukun, ayem tentrem, lan ora ana masalah sajrone urip bebrayan. Karukunan utawa kahanan rukun minangka kahanan kang ayem, urip bebarengan, lan ora padudon ing antaraning anggota masyarakat. Saben manungsa Jawa kudu bisa njaga lan nglestarikake kahanan kasebut.

(2) Nilai Paseduluran

Warga yaiku sanak-sedulur, kang nunggal jinis (golongan), lan wong sing dadi gegelitaning pakumpulan (Poerwadarminto, 1937:656). Nilai paseduluran manungsa Jawa gegayutan karo kasatuan, panglompokan, lan paseduluran antaraning manungsa lan alam donya. Manungsa Jawa percaya ing sakabehing unsur alam donya lan manungsa sejatine siji kaluwarga gedhe.

(3) Nilai Tulung-tinulung

Tulung-tinulung nduweni teges aweh pambantu (pasumbang, kakuwatan lsp) marang liyan (Poerwadarminto, 1937:612). Nilai tulung-tinulung

antaraning manungsa dumadi amara anane rasa mbutuhake, gumantung, lan tetulung marang wong siji lan sijine. Wong Jawa percaya anane rasa tulung-tinulung samubarang iku bisa ndadekake manteb lan bisa nglestarikake unsur-unsur alam lan manungsa.

4) Nilai Budaya kang Nggayutake Manungsa marang Bebrayan

(1) Nilai Gotong-royong

Gotong-royong yaiku tumnandang ing gawe kanthi bebarengan (Poerwadarminto, 1937:160). Nilai gotong-royong ing bebrayan Jawa sesambungan karo paseduluran, kelompok, kabersaman antaraning manungsa ilya lan liyane. Nilai gotong-royong uga nduweni gegayutan kang timbal balik antaraning nilai paseduluran lan nilai kakeluwargan. Gotong-royong dumadi ing tradhisi rembug desa, kerja bakti, gugur gunung, lan kerig desa.

(2) Nilai Pepesthen

Pepesthen yaiku lelakon kang wis ditemtokake ing kersaning Allah (Poerwangdarminto, 1937:488). Pepesthen wong Jawa ing kene gegayutan karo ketetapan, kejelasan, lan ketertentuan ing panguripane manungsa Jawa. Nilai pepesthen ora bisa diowahi lan disingkrihi dening sapa wae lan apa wae. Masyarakat Jawa tansah percaya, ngormati, nglakoni, lan njaga pranata mangsa supaya nilai pepesthen tetep kajaga lan kerumat.

5) Nilai Budaya kang Nggayutake Manungsa marang Awake Dhewe

(1) Nilai Kamanungsan

Nilai kamanungsan nduweni gegayutan karo *kesimpatian*, *keempatian*, *kemenarikan*, pitutur, lan tumindak marang manungsa liya lan alam sakitare. Sajrone urip ing bebrayan manungsa Jawa kudu bisa jatmika, grapyak, semanak, blater, sumeh, merak ati, lan seneng aruh-aruh. Sipat-sipat kaya mangkono disenengi para manungsa.

4.5 Fungsi TMIPR Tumrap Bebrayan Panyengkuyung

Folklor minangka tradhisi rakyat kang nduweni piguna tumrap bebrayan panyengkuyunge. Teori fungsi kang digunakake kanggo ngonceki babagan piguna folklor sajrone TMIPR yaiku kang diandharake dening konsepe Bascom sajrone Danandjaya, 2002:19 kang njlentrehake pigunane folklor iku ana papat, yaiku 1) minangka sistem proyeksi, 2) minangka pengesahan pranata-pranata lan lembaga-lembaga kabudayan, 3) minangka sarana pendhidhikan, lan 4) minangka piranti kanggo meksa lan ngawasi paugeran ing bebrayan. Pigunane sajrone TMIPR tumrap bebrayan panyengkuyung bakal dijlentrehake ing ngisor iki.

4.5.1 Minangka Sistem Proyeksi

TMIPR yaiku salah sawijine tradhisi kang isih dilestariakake lan ditindakake kanthi cara turun temurun dening masyarakat. Tradhisi iki nduweni piguna minangka sistem proyeksi, ateges bisa menehi pangangen-angen tumrap masyarakat bebrayan. Anane tradhisi kasebut bisa menehi pangarep-arep supaya oleh slamet anggone urip ing alam donya.

4.5.2 Minangka Sarana Pengesahan Pranata-pranata lan Lembaga-lembaga Kabudayan.

Urip ing alam donya manungsa nduweni pangarep-arepe bisa slamet donya lan akhirat. Maneka werna tata cara nyuwun slamet marang Gusti Kang Murbeng Dumadi, saengga tuwuh adicara-adicara tradhisi kang dianggep menehi kaslametan, mula nganti saiki tradhisi-tradhisi kasebut isih diugemi lan dilestarekake dening masyarakat, amarga tradhisi turun temurun saka para leluhur.

4.5.3 Minangka Sarana Pendhidhikan

Adicara kang isih ditindakake kan diugemi dening masyarakat ayiku adicara TMIPR, sajrone tradhisi kasebut akeh wujud nilai-nilai kang bisa dadi patuladhan tumrap masyarakat panyengkuyung, utamane kanggo bocah cilik lan para pemudha minangka generasi penerus. Salah sawijine bab kang dadi patuladhan sajrone makna-makna lan simbol.

4.5.4 Minangka Sarana Kendali Sosial

Sejatine ing alam donya manungsa ora bisa urip dhewe, mula manungsa bisa diarani makhluk sosial. Manungsa mbutuhake pasrawungan karo wong liyane lan paseduluran karo tangga teparo. TMIPR bisa dadi alat kanggo ngedhalekake tumindak utawa tumindak sing ala marang masyarakat sosial, utamane bisa ngraketake paseduluran nalika adicara dilaksanakake utawa nalika adicara slametan.

4.5.5 Piguna Liyane

Piguna liyane kasebut tuwuh saka piguna kang wis dirembug ana ing ndhuwur taiku piguna kang pokok yaiku piguna kang diandharake Bascom. Piguna iki minangka piguna pengantar kang tuwuh saka anane pengembangan analisis. Piguna liyane kang thukul saka piguna pokok bakal dijlentrehake ing ngisor iki.

4.5.5.1 Minangka Sarana kanggo Nentremake Ati

Manungsa ing alam donya iki mung sadherma, mobah masike kuwi gumantung marang Gusti Pengeran. TMIPR iki nduweni nilai ketentreman marang manungsa. Amarga wong Jawa percaya yen ketentreman dadi salah sawijine syarat kaciptane urip kang makmur sajrone panguripan. Mula saka kuwi nganti saiki tradhisi isih ditindakake.

4.5.5.2 Minangka Sarana Hiburan

Fungsi hiburan sajrone tradhisi yaiku panglipur adicara tradhisi. TMIPR minangka tradhisi kang sakral. Tradhisi kasebut uga bisa diarani pesta rakyat. Ing adicara kasebut masyarakat padha kumpul ana ing Petilasan Ranggalawe, enom, tuwa, gedhe, cilik kumpul dadi siji. Sajrone adicara kasebut uga ana hiburan liya kaya denne wayang lan langen tayub. Adicara kasebut ditindakake saben taun pisan mula para masyarakat ora bakal nyepelake nalika adicara dilaksanakake.

4.5.5.3 Minangka Sarana Ningkatake Rasa Solidharitas

TMIPR bisa nuwuhake lan ningkatake rasa solidharitas. Rasa solidharitas yaiku rasa kesetyakawanan tumrap sapepadhane. Solidharitas sosial sajrone tradhisi kasebut bisa dideleng saka para warga kang padha mbiyantu nalika nggawe piranti lan kerja bakti. Adicara kasebut salah sawijine tradhisi kang ora bisa ditindakake dening salah sawijine pawongan, nanging kudu mbutuhake para warga.

4.6 Owah-owahaning kang ana sajrone TMIPR

Tradhisi Jawa salah sawijining kabudayan kang bisa ngalami owah-owahan. Kabudayan kasebut nduweni sipat dinamis, saengga bisa owah manut pangrembakane jaman kang wus saya maju.

4.6.1 Bedane TMIPR Jaman Biyen lan Saiki.

TMIPR ing jaman biyen lan jaman saiki tamtune wis ana kang beda, amarga nuruti jaman kang wis saya maju lan ngrembaka. Supaya mangerteni babagan kang njalari pambedane, mula bisa dideleng saka bab ubarampe, tata laku kang ana sajrone tradhisi.

4.6.2 Faktor-Faktor kang Njalari Owah Gingsire TMIPR

Owah-owahan sajrone TMIPR iki disebabake dening faktor-faktor, kaya dene faktor internal lan faktor eksternal, saka kaloro faktor kasebut bakal dijlentrehake kanthi jangkep ana ing ngisor iki.

4.6.2.1 Faktor internal

Faktor internal yaiku faktor saka njero tegese faktor kang dumadi saka masyarakat dhewe. Faktor internal iki kang njalari ana owah-owahan tradhisi bisa awujud *discovery* lan *invention*. *Discovery* yaiku salah sawijining panemu kanthi cara sengaja dene *invention* yaiku sawijining panemu kanthi ngupaya lan sengaja (Sukarman, 2006:38).

4.6.2.2 Faktor eksternal

Faktor eksternal utawa faktor saka njaba nduweni teges faktor kang dumadi saka sanjabane tradhisi lan masyarakat kang nindakake tradhisi. Njaba kasebut ing kene bisa arupa masyarakat lan panggonan liya. Faktor eksternal dumadi sak difusi, akulturasi lan asimilasi. Sajrone TMIPR ing kabupaten Tuban mujudake proses difusi lan akulturasi.

4.6.3 Unsur Anyar kang Mlebu sajrone TMIPR

Difusi yaiku panyebaran unsur kabudayan saka panggonan siji menyang panggonan liyane kang digawa dening manungsa-manungsa kang pindhah (Koentjaraningrat, 1990:244). Saliyane kuwi, unsur kang mlebu sajrone TMIPR yaiku anane akulturasi. Miturut Koentjaraningrat (sajrone Sukarman, 2006:43) akulturasi yaiku minangka proses akulturasi sosial kang dumadi yen sawijining kelompok masyarakat kanthi kabudayan tartamtu karo unsur-unsur saka kabudayan manca lan saya suwe bisa ditampa, nanging ora ngioangi kapribadene kabudayan iku dhewe.

4.6.4 Unsur kang Mlebu lan nduweni pangaribawa sajrone TMIPR

Sairing karo lumakune jaman kang saya maju lan ngrembaka iki, sajrone TMIPR ngalami owah gingsire tradhisi. Ing adicara kasebut akhe banget unsur kang wis ora padha nalika jaman biyen nganti saiki, unsur kang mlebu wis mesthi nduweni pangaribawa kang kuat sajrone tradhisi. Pangaribawa ing adicara kasebut kaperang dadi telu yaiku malah mikuwati, malah elek utawa malah mati. Yen dideleng nalika proses Ttradhisi iki masyarakat akeh isih ngugemi adicara iki, nanging rantaman nalika proses akeh sing ngalami owah-owahan.

PANUTUP

5.1 Dudutan

TMIPR yaiku salah sawijining tradhisi kang tuwuh sajrone legendha Petilasan Ranggalawe ing desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban. Tradhisi kasebut ditindakake setaun pisan ing dina Setu Pon sasi Jumadil Awal. Kegiatan kasebut dianakake nduweni tujuan kanggo ngucap rasa syukur dhumateng Gusti Kang Maha Kuwasa uga kanggo ngormati para leluhur minangka dhayang. Pigunane tradhisi kasebut kanggo sarana panggulawentah masyarakat sakiwa tengene supaya tetep ngugemi budaya kang dadi pitutur leluhur.

Saliyane TMIPR uga ana jinis-jinis tradhisi liyane antrane: 1) kondangan (slametan), 2) tahlilan, 3) pleretan, lan 4) wiwitan. Nanging neng kene panliti mung neliti ngenani tradhisi manganan. sajrone tradhisi kasebut nduweni ubarampe kang wigati tumrap masyarakat. Ubarampe kasebut maneka warna antarane tumpeng lan ambengan, panggang ayam, urap-urapan utawa kulupan, jajan pasar, gedhang raja, kripik utawa rengginang. Sakabehhe ubarampe kasebut nduweni makna lan tujuan tartamtu kanggo kabecikan masyarakat sajrone ubarampe ngandhut dedonga marang Gusti Allah supaya adicara kasebut bisa lumaku kanthi lancar.

Tradhisi kang gayut karo Petilasan Ranggalawe ing Desa Talun nduweni piguna kanggo nggulawentah lan pangaribawa kanggo masyarakat bebrayan. Fungsi sajrone TMIPR bakal diandharake kanggo teori saka Bascom lan Alan Dundes kang ngandharake ngenani fungsi folklor kuwi yaiku: 1) minangka sistem proyeksi yaiku kaca pangilone angen-angen saka kolektif, 2) minangka sarana pengesahan pranata-pranata lan lembaga-lembaga kabudayan, 3) minangka sarana pendhidhikan, lan 4) minangka sarana kendali sosial. Saliyane panemu saka Bascom lan Alan Dundes, panliten iki nduweni fungsi liya minangka panemu saka panliti dhewe kanggo pengembangan. Fungsi kasebut yaiku 5) minangka sarana kanggo nentremake ati, 6) minangka sarana hiburan, lan 7) minangka sarana ningkatake solidharitas, sakabehhe piguna kasebut nduweni pangaribawa kanggo masyarakat desa Talun.

Adicara TMIPR uga ngalami owah-owahan sajrone ubarampe lan tata laku sairing lumakune jaman. Jaman kang saya modern akeh masyarakat kang milih bahan ubarampe kanthi cara praktis utawa gampang, saengga akeh ubarampe kang wiwitan akeh saka bahan tradhisional nanging saiki kabeh wis saya modern.

5.2 Pamrayoga

Panliten ngenani Tradhisi Manganan ing Petilasan Ranggalawe mujudake panliten kang mbutuhake pamrayoga kanggo panliten sabanjure. Tradhisi kang tuwuh sajrone Petilasan Ranggalawe kasebut menehi pangaribawa kanggo masyarakat bebrayan. Babagan kasebut bisa tumuju ing pangaribawa becik lan ala sajrone negesake tradhisi. Sakabehene gumantung saka masyarakat lan pamikiran saben pawongan. Nanging anane tradhisi iki dikarepake supaya ora ana warta kang ala ngenani papan Petilasan Ranggalawe. Tradhisi kasebut minangka wujud rasa syukur dhumateng Gusti Pengeran uga dedonga lan ngormati Petilasan Ranggalawe lan pundhen kang ana ing desa Talun. Pakulinan kang ditindakake wiwit biyen nganti saiki nuduhake yen masyarakat tansah ngugemi lan ngkestarikake budaya kanthi tumemen.

KAPUSTAKAN

- Ahmadi, H. Abu. 1986. *Ilmu Sosial Dasar*. Jakarta: Rineka Cipta
- Arikunto, Suharsimi. 2010. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: Rineka Cipta
- Bakker, JWM. 1984. *Filsafat Kebudayaan, Sebuah Pengantar*. Yogyakarta: Penerbit Kanisius

*Tradhisi Manganan Ing Petilasan Ranggalawe Desa Talun Kecamatan Plumpang Kabupaten Tuban
(Tintingan Folklor)*

- Danandjaja, James. 2002. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng, Dan Lain-Lain*. Jakarta: PT Temprint
- Djamaris, Edward. 1993. *Nilai Budaya dalam Beberapa Karya Sastra Daerah di Sumatra*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- Endraswara, Suwardi. 2009. *Metodologi Penelitian Folklor*. Yogyakarta: Medpres
- Geertz, Clifford. 1989. *Abangan, Santri, Priyayi dalam Masyarakat Jawa*. Jakarta: Pustaka Jaya.
- Hutomo, Suripan Sadi, dkk. 1991. *Mutiara yang Terlupakan: pengantar studi sastra lisan*. Surabaya: HISKI
- Koentjaraningrat. 1990. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Kuntowijoyo. 1987. *Budaya Dan Masyarakat*. Yogyakarta: PT. Tiara Wacana
- Liliweri, Alo. 2003. *Makna Dalam Komunikasi Antar Budaya*. Yogyakarta: Lkis Yogyakarta
- Moleong, Lexy J. 2009. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosda Karya.
- Nurgiyantoro, Burhan. 2007. *Teori Pegkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Perwadarmino. 1976. *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Teori, Metode, dan Tehnik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- Rendra. 1984. *Mempertimbangkan Tradisi*. Jakarta: Gramedia.
- Simon, Fransiskus. 2008. *Kebudayaan dan Waktu Senggang*. Yogyakarta: Jalasutra
- Sudaryanto (Ed). 2011. *Kamus Pepak Basa Jawa*. Yogyakarta: Badan Pekerja Kongres Bahasa Jawa.
- Soedarsono. 1986. *Kesenian Bahasa dan Folklor Jawa*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Sudikan. Setya Yuwana. 2001. *Metode Penelitian Kebudayaan*. Surabaya: UNESA Unipres
- Sudikan. Setya Yuwana. 2001. *Metode Penelitian Sastra Lisan*. Lamongan: CV. Pustaka Ilalang Group.
- Sukarman. 2006. *Pengantar Kebudayaan Jawa*. Surabaya: Unesa Unipress.
- Suwarni & Widayati, Sri Wahyu. 2011. *Dasar-Dasar Upacara Adat Jawa*. Surabaya: Penerbit Bintang
- Sulaeman, M. Munandar. 1998. *Ilmu Budaya Dasar*. Bandung: PT Eresco
- Teeuw, A. 1984. *Sastra dan Ilmu Sastra*. Bandung: Pustaka Jaya
- Tim ISBD UNESA. 2008. *Ilmu Sosial Budaya Dasar*. Surabaya: unesa University Press